
	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHI [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXXI (2024). Книжка / Issue 2</p>
---	---	--	---

DOI: 10.54664/XLZG5074

Елена КОСТОВА* / Elena KOSTOVA

**НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ
„ТЕКСТ И ИСТОРИЧЕСКИ КОНТЕКСТ“**

**SCIENTIFIC CONFERENCE WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
„TEXT AND HISTORICAL CONTEXT“**

На 29 и 30 март 2024 г. в София се проведе научна конференция с международно участие под надслов „Текст и исторически контекст“. Събитието бе организирано в чест на 70-годишнината на проф. дин Илия Илиев, по инициатива на секция „Средновековна история“ към Института за исторически изследвания, при Българската академия на науките. Във форума взеха участие множество докладчици, които представиха теми от различни сфери на хуманитарното познание, обхващащи периода от Античността до XX век. Конференцията предизвика интереса на изследователи от България, Австрия, Италия, Полша и Русия. Включиха се специалисти, работещи в областта на историята, археологията и изкуствознанието. Редица наши изтъкнати филолози също представиха интересни теми, всички те търсещи допирни точки с преките научни интереси, които проф. Илиев е разработвал през годините.

По време на официалното откриване бяха прочетени множество приветствия и поздравителни адреси, отправени към рожденика. Проф. Даниел Вачков, в качеството си на директор на Института за исторически изследвания, отправи своите благопожелания от името на институцията, в която проф. Илиев е прекарал целият си научен път. Проф. Александър Николов поздрави юбиляра от името на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, а доц. Тодор Тодоров – декан на Хуманитарния факултет при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, връчи почетен плакет на рожденика. Академик Васил Гюзелев отправи своето специално приветствие *ENCOMIUM* и подчерта, че проф. Илиев е сред неговите любими ученици и последователи по пътя на нелеките научни дирения.

Поради засиления интерес към конференцията и сериозната бройка на участниците, в рамките на двудневния форум бяха сформирани редица паралелни заседания, в които презентациите бяха групирани тематично. На първо място следва да отбележим докладите на проф. Хр. Матанов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) и проф. Ц. Чолова ((Нов български университет), посветени на темата за образованието. Базирайки се на изворите, проф. Матанов изясни въпроса защо във Византия е нямало дълго съществуващи университети. До-

* Елена Костова – доктор, доцент; Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките; България; @ elena_kostovabg@yahoo.com

като проф. Чолова акцентира върху моделите и спецификите, свързани с организацията на Книжовните школи в средновековна България.

Богатството и разнообразието от писмени извори, на които изследователите се позовават, наложи на конференцията да се съчетаят доклади като: „Стратегическото значение на Балканите за Римската империя“, представен от доц. Ж. Жеков (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“); „Текст и контекст в „Стратегикона“ на император Маврикий (582–602): въпросът за авторството през призмата на главния стратегически замисъл“, изнесен от гл. ас. Методий Рождественский, (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН) и темата за „Забраната „да виждаш бъдещето“ в *Liber iudiciorum*“, разработена от гл. ас. Доротея Валентинова, (Институт за исторически изследвания – БАН).

На конференцията бяха разгледани множество проблеми, свързани с историята на Първото българско царство. В рамките на обособените сесии бе представен доклад, посветен на агиографските и историко-апокалиптични текстове за историята на Сердикийската митрополия през Средновековието. Тази тема бе разработена от проф. Ани Данчева-Василева от Института за исторически изследвания – БАН. Колегата Анелия Маркова от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, позовавайки се на своите дългогодишни вече проучвания, съчетаващи история и астрономия, разгледа темата за управлението на хан Телец, базирана на някои астрономически събития и факти от епохата. Друг аспект от историята на Първото българско царство бе представен в експозето на колегата гл. ас. Владимир Ангелов от Института за исторически изследвания – БАН. Неговият доклад открие съдбата на пленниците при управлението на хан Крум. Интересът на аудиторията бе предизвикан и от представянето на доц. Павел Георгиев от Националния археологически институт с музей – БАН, посветено на темата за кан Маламир Персианос, разглеждана от автора през призмата на „историческия контекст в свидетелствата на Теофилакт Охридски“.

Изключителното разнообразие на историческите извори позволи на конференцията да бъдат представени доклади като този на проф. Димо Чешмеджиев от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“/Кирило-Методиевски научен център – БАН, разкриващ някои бележки за култа на Йоан Екзарх. Внимание заслужава и разработката на гл. ас. Янко Христов, (Югозападен университет „Неофит Рилски“), който представи пред аудиторията тема, разглеждаща уязвимостта на децата и подрастващите, която бе базирана изцяло на изворов текст от „Сказание за железния кръст“. Не по-малко интересен бе и докладът на доц. Камен Станев от Кирило-Методиевския научен център – БАН, хвърлящ светлина върху проблема за това къде е избухнало въстанието на Михаил през 930 година и кои са участвалите в него скити. Доц. Ангел Николов, (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), чрез доклада си, представен на конференцията, надгради и доразви своите проучвания върху темата за прозвището на Василий II „Българоубиец“.

Не липсваха и доклади, разкриващи интересната напоследък тема, свързана с разпространението на епидемиите през средните векове. Колегата гл. ас. Теодор Димитров от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ представи своята трактовка на проблема „Възможно ли е да се избяга от чумата?“, основавайки се на една византийска полемика в контекста на Юстиниановата чума (541–750) и Черната смърт (1347–1453). Друга тема, която живо интересува съвременното ни общество, беше представена на конференцията, а трактовката на проблема беше насочен към периода на Средновековието. Става дума за доклада на доц. Георги Димов от Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН, който се спря на въпроса за климатичните промени през V – VII век.

Историята на Второто българско царство и контактите му с неговите политически партньори на Балканите и в Европа, бе вторият голям панел с доклади, около който се обединиха проучванията на редица историци. Съдбата на първите Асеневци бе разглеждана в рамките на няколко много интересни презентации, базирани изцяло на писмените сведения от епохата. Проф. Милияна Каймакамова, (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) представи обзорен доклад, посветен на темата за политическата програма на Асеневци (1185 – 1241) и

нейните идеологически измерения. Колегата доц. Кирил Маринов от Лодзкия университет – Полша, се включи онлайн и разгледа пред аудиторията темата: „В защита на честта на св. Димитър. Бележки на Теодор Валсамон към похода на Исаак II Ангел срещу българите през 1186 г.“. Отново базирайки се на писмените извори от епохата, колегата гл. ас. Франческо Дал Альо от Института за исторически изследвания – БАН, се спря на въпроса за установяването на Второто българско царство в *Χρονική διήγησις* на Никита Хониат. Презентацията на проф. Ивелин Иванов, (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) предизвика вниманието на аудиторията, разглеждайки въпросите, свързани с обсадната война в Романия в края на XII – началото на XIII век по данни от писмени извори. Не на последно място, докладът на гл. ас. Кирил Господинов, (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) също бе посветен на първите Асеневци. Структурирана на базата на „текст и контекст“, залегнали в историческите изследвания, презентацията засегна дискусията за годината на раждане на Йоан II Асен.

Във форума бяха разгледани и други интересни и важни проблеми от историята на Второто българско царство. Базирайки се на наскоро публикувани извори, доц. Калин Йорданов, (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН) представи темата за Филипопол и разгледа въпроса колко пъти градът е бил завладяван от българския цар Калоян. Проф. Пенка Данова от Института за исторически изследвания – БАН представи пред аудиторията доклад на тема: „Една политическа карта на Европа и Средиземноморието от 1328 г. – текст и исторически контекст“. Основавайки се на Светогорските извори за историята на Мелник през средните векове, и по-точно на писмените свидетелства от библиотеката на манастира Ватопед, доц. Елена Костова, (Институт за исторически изследвания – БАН) обрисова съдбата на манастира „Света Богородица Спилеотиса“ в Мелник през четиринадесетото столетие. Авторката представи доклад със заглавие: „Мелнишкият манастир „Света Богородиса Спилеотиса“ в контекста на два описи от втората половина на XIV в.“.

Средновековното ни минало бе отразено и в редица други доклади, посветени на важни проблеми от историята на региона. Доц. Албена Миланова, (Център за славяно-византийски проучвания – Софийски университет „Св. Климент Охридски“) представи експозето си, посветено на каменната пластика от Несебър като исторически извор за отношенията на България с Византия и Италия. Не по-малко интересен бе и докладът на гл. ас. Люба Илиева, (Кирило-Методиевски научен център – БАН), която се фокусира върху темата за „корифеите на хора“ и бесовските песни в българските земи през X – XIV век. Рязък обрат в проблематиката внесе гл. ас. Йоанна Бенчева от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, която се спря на градските статuti като извор за храната и храненето в Далмация и Истрия през XIII – XV век. Младата колега д-р Теодора Георгиева, (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“) разглежда темата за Рилския хрисовул в контекста на вътрешната търговия през XIV век.

На конференцията имаше и доклади, разкриващи съвременните проучвания в областта на нумизматиката и сфрагистиката. Д-р Тенчо Попов, в качеството си на независим изследовател, представи сребърното монетосечене на деспот Добротица като извор за историята и очерта принадлежността на деспот Добротица към родовете Асен и Тертер. Доц. Тодор Тодоров от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ се спря на някои сигилографските предизвикателства за историята на Първото българско царство през IX – X век.

В подкрепа на казаното, че конференцията събра учени с разностранни интереси, работещи в различни тематични сфери и в широк хронологически обхват, са следващите доклади. Проф. Ивайла Попова от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ посвети участието си във форума на темата: „Духовникът-хуматист Кристофоро Гаратоне и дипломатическата му дейност във Византия в навечерието на Фераро-Флорентинския събор“. Любопитна тема поднесе на аудиторията и доц. д-р Владислав Иванов, (Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН), който разгледа въпроса за: „За историческия контекст на кръстоносните проекти („съвети“) на Берtrandон де ла Брокиер и Йоан Торцело“ – представяне, базирано изцяло на писмените свидетелства от епохата. Темата за България, отразена в дубровнишките хроники от XV – XVII в., бе засегната в доклада на гл. ас. Симеон

Хинковски, (Софийски университет „Св. Климент Охридски“). Интерес предизвика и изложението на д-р Джени Иванова от Института за исторически изследвания – БАН. Тя се спря на проблема: „Та ги вдигна цар Мехмед на война...“ (за историческия контекст на летописната бележка на поп Петър от с. Мирково от края на XVII век). Проф. Кирил Павликянов, (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), на базата на дългогодишната си работа в библиотеците на атонските манастири, представи доклад, който предизвика засилен интерес сред аудиторията. Той се спря на темата: „Продажби или кражби на свети мощи в Константинопол и Навплион през XVIII век съгласно свидетелствата на два документа, съхранявани в архива на светогорския манастир Каракал“.

Дългогодишният колега на проф. Илиев, работещ в Русия, проф. Дмитрий И. Поливянний от Ивановския университет също уважи рожденика и представи доклад на тема: „Католици родени от католици“: Българското Средновековие в книжнината на българо-католическата общност през XVII век“. Не по-малко значими и интересни бяха докладите на изкуствоведите, включили се във форума. Проф. Любомир Миков, (Национална художествена академия) презентира пластичната декорация на две чешми в контекста на християнството и исляма, а гл. ас. Тотка Григорова, (Кирило-Методиевски научен център – БАН) разгледа една икона на Св. Иван Рилски с житийни сцени от XIX век.

Колегите, занимаващи се с нова и съвременна история също представиха редица интересни доклади. Проф. Теодоричка Готовска от Института за исторически изследвания – БАН се спря на темата за „Кирило-Методиевото наследство в унгарски исторически контекст“. Доц. Владимир Златарки, (Институт за исторически изследвания – БАН) проследи връзката между науката и политиката, отразена по времето на IV-тия Византоложки конгрес, проведен в София през 1934 г. Проф. Илияна Марчева, (Институт за исторически изследвания – БАН) се фокусира върху някои проблеми на медиевистиката в българо-съветските научни контакти през втората половина на 40-те и първата половина на 50-те години на XX век.

С това разнообразието на тематичния и хронологическия обхват на докладите не се изчерпва. Редица други учени, сред които и множество изтъкнати филолози и литератори, също представиха изследванията си и уважиха годишнината на дългогодишния си колега и приятел проф. Илиев. Проф. Ана Стойкова от Института за литература – БАН разгледа темата за „Мъчението на св. Евсигний“ (ВНГ 638–639) в контекста на агиографската традиция за император Константин Велики“. Доц. Бистра Николова, (Институт за исторически изследвания – БАН) постави акцент в доклада си върху историческия, духовния и индивидуалния контекст на приписките от ръкописните книги (X–XIV век). Проф. Марияна Цибранска от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – БАН, в съавторство с проф. Иван Билярски от Института за исторически изследвания – БАН представиха съвместното си изследване, озаглавено: „Чудесата на св. Димитър от Йоан Ставракий в славянски превод: текст и исторически контекст на възникване“. Темата за Константин Костенечки и ролята на неговите съчинения като извор за историята, бе засегната в два от докладите. Проф. Анисава Милтенова от Института за литература – БАН, бе избрала заглавие: „Отново за „Отломки по космография и география“ от Константин Костенечки във връзка с предсказанията за слънчеви затъмнения“. Доц. Нина Гагова, (Институт за литература – БАН) от своя страна наблегна в доклада си на славянския превод на „Съкратената история“ на Йоан Зонара, съобразно версията на Константин Костенечки.

Гл. ас. Деница Петрова, (Институт за исторически изследвания – БАН) представи пред аудиторията някои неизвестни летописни съчинения в ръкопис от Руската държавна библиотека. Интерес предизвика и доклада на проф. Славия Бърлиева от Кирило-Методиевския научен център – БАН, която представи Покръстването на княз Борис, отразено в една лютеранска проповед от XVII в. Гл. ас. Елисавета Ненчева, (Институт за литература – БАН) изнесе пред научния форум нови данни за Климентовата похвала за св. пророк Илия – преправки в късносредновековни ръкописи от XVIII и XIX век. Гл. ас. Мария Полимирова от Центъра за сла-

вяно-византийски проучвания – Софийски университет „Св. Климент Охридски“ се спря на няколко приписки от XIX в. в старопечатни книги от сбирката на ЦСВП Проф. „Иван Дуйчев“.

Двудневната конференция протече при засилен интерес от страна на колеги и гости от България и чужбина. Разнообразието от заглавия, посветени на широк кръг от теми, проблеми и периоди, предизвикаха наистина оживени дискусии сред участниците във форума. Многобройните наши и чужди специалисти споделиха с аудиторията своите последни разработки и научни достижения и по този начин уважиха годишнината на проф. Илия Илиев. Всички участници изразиха задоволството си от съвместната работа. Приятно впечатление направи фактът, че във форума, освен утвърдените учени, участваха и колеги от по-младото поколение медиевисти.

Изнесените презентации ще бъдат публикувани през 2025 г. в поредицата *Известия на института за исторически изследвания*. На страниците на предстоящото издание, ще подчертаем научните приноси на колегията, свързани с изясняването на множество разнообразни проблеми от миналото ни, и по този начин ще отпразнуваме научните достижения и годишнината на проф. Илия Илиев.